

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ ТА ПІДХОДИ ЩОДО ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF HOUSEHOLDS IN UKRAINE AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT

УДК 330.567.2-047.44

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-20>

Сгоричева С.Б.¹

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування
Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Гудзь Т.П.²

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів
та банківської справи,
Полтавський університет
економіки і торгівлі

Yehorycheva Svitlana

National University
«Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Hudz Tetiana

Poltava University
of Economics and Trade

У статті на основі аналізу наукових джерел обґрунтовано доцільність використання терміну фінансово-економічна безпека домогосподарств та надано авторське визначення її сутності з позиції захисного підходу. Виділено складові фінансово-економічної безпеки домогосподарств – фінансову, соціальну, майнову, продовольчу, інформаційну, охарактеризований їхній зміст та запропоновані індикатори, що відображають їхній стан. Розроблено науково-методичний підхід до оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки домогосподарств на основі розрахунку інтегрального показника. Оцінювання рівня безпеки домогосподарств в Україні за 2010–2021 роки засвідчило, що, у цілому, вона підвищується, втім, окремі складові фінансово-економічної безпеки демонструють інші тенденції змін: рівень продовольчої практично не змінюється, а соціальної – помітно знижується за останні роки.

Ключові слова: домогосподарство, фінансово-економічна безпека, складові безпеки, оцінювання, інтегральний показник.

The purpose of the study is to substantiate the content of the financial and economic security of households and to assess its level in Ukraine. In today's crisis conditions, security issues are becoming particularly relevant at all levels of the economic system. Ensuring the financial and economic security of households turns into one of the most important tasks of the state and a guarantee of its stable progressive development. Based on the analysis of scientific sources, the article substantiates the feasibility of using the term financial and economic security of households and provides its author's definition from the position of a defensive approach. The components of financial and economic security of households are highlighted – financial, social, property, food, informational ones, their content is characterized and indicators reflecting their state are proposed. A scientific and methodological approach to assessing the level of financial and economic security of households based on an integral indicator has been developed. Its calculation is based on: determining the reference values of each indicator for the period of analysis, calculation of standardized indicator values, formation of intermediate indicators of financial and economic security for each of its components based on the geometric mean formula, use of the weighted arithmetic mean formula for aggregation of intermediate indicators. The weighting factors for the calculation were determined by experts: financial security – 0.26; social one – 0.16; property one – 0.19; food one – 0.28; informational one – 0.11. The resulting indicator takes on values from 0 to 1, and as it grows, the level of household's security increases. The assessment of the level of financial and economic security of households in Ukraine for the years 2010–2021 show that, in general, it is increasing, however, its individual components demonstrate other trends: the level of food security practically does not change, and the level of social security has significantly decreased in recent years, which is explained by the complication of the households' functioning in the pandemic conditions.

Key words: household, financial and economic security, components of security, evaluation, integral indicator.

Постановка проблеми. Події останніх років як у всьому світі, так і у нашій країні активізували увагу науковців до проблем безпеки на всіх рівнях економічної системи, у тому числі на рівні домогосподарств. Домогосподарства грають надзвичайно важливу роль у функціонуванні економіки: вони є постачальниками всіх видів ресурсів суспільного виробництва, активними споживачами товарів й послуг, а також здійснюють заощадження, які є інвестиційним джерелом економічного розвитку. Тому достатній рівень їхньої фінансово-економічної безпеки стає передумовою стабільного та успішного функціонування держави, що вимагає поглиблення наукових розвідок у цьому напрямі, уточнення змісту понять, вдосконалення системи індикаторів оцінювання безпеки домогосподарств та визначення напрямів її забезпечення у кризових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми безпеки функціонування домогоспо-

дарств як суб'єктів мікрорівня національної економіки вже певний час досліджуються вітчизняними науковцями. Насамперед, учені зосереджуються на аналізі їхньої фінансової безпеки [1–6], що, безумовно, можна пояснити вирішальною роллю фінансів у забезпеченні стабільної життєдіяльності домогосподарств. Одночасно, рядом авторів [7; 8; 9] вивчаються проблеми їхньої продовольчої безпеки.

Саме економічна безпека домогосподарств є предметом дослідження у зарубіжній економічній науці, свідченням чого є ряд публікацій науковців різних країн [10–13]. Зокрема, американські вчені [14] витоки проблематики економічної безпеки особистості та домогосподарства знаходять у Загальній декларації прав людини, де у статті 25 зазначається: кожен має право на рівень життя, достатній для здоров'я та благополуччя його самого та його сім'ї ..., а також право на безпеку на випадок безробіття, хвороби, інвалідності,

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7829-7073>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2310-5425>

вдівства, старості або іншого випадку відсутності засобів до існування за обставин, які не залежать від нього.

У вітчизняній науці питанням економічної безпеки домогосподарств присвячено лише декілька публікацій [15; 16; 17]. Отже, проблематика економічної безпеки домогосподарств як синтетичного поняття, що відображає міру їхнього добробуту, фінансовий стан, потенціал розвитку тощо, ще не отримала достатнього відображення у науковій літературі.

Постановка завдання. Метою статті є робота та апробація методики оцінювання фінансово-економічної безпеки домогосподарств на основі авторського розуміння її сутності та складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи наявні у вітчизняній науці методологічні положення, у послідовності розгляду економічної безпеки в інституційному аспекті: економічна безпека держави – економічна безпека регіонів – економічна безпека суб'єктів підприємництва – економічна безпека фінансових установ, логічним виглядає доповнення цього ланцюжка економічною безпекою домогосподарства та економічною безпекою особи. Отже, переконані, що поняття економічної безпеки домогосподарства має право на існування і в сучасних непростих умовах життєдіяльності воно набуває особливого значення. Більш того, О. Комеліна та А. Плужник навіть пропонують методологічно змінити підходи до оцінки рівня економічної безпеки держави, розглядаючи її як агрегований показник економічної безпеки домогосподарств [17, с. 87]. На думку Драган О.О., економічна безпека домашніх господарств виражається в цілісності системи надання можливостей економічного розвитку і саморозвитку домогосподарств, що забезпечує стабільне збереження параметрів гідного рівня життя, підвищення опірності загрозам [1, с. 175]. Автори статті [16, с. 227] розуміють економічну безпеку домогосподарства як забезпеченість його життєдіяльності ресурсами, що впливатиме на активне економічне життя його членів за умов впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Втім, враховуючи наукові підходи, що склалися у вітчизняній науці, і можливості їх використання для подальших досліджень, вважаємо за доцільне по відношенню до домогосподарств використовувати термін «фінансово-економічна безпека», який є певною мірою компромісним, оскільки, ставлячи у центр уваги більш ємне визначення «економічна», водночас, акцентує увагу на важливості врахування ролі домогосподарств як учасників фінансових відносин. Так, І.І. Білоус вважає, що фінансова безпека домогосподарства – це такий стан його життєдіяльності, за якого забезпечується захист фінансових інтересів його членів, а також гідний та якісний рівень життя, для якого характерна

стійкість до впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [2, с. 36]. Автори монографії [3, с. 27] стверджують, що фінансова безпека домогосподарства полягає у безперервному й сталому підтриманні такого його фінансового стану, який характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі життєдіяльності, здатністю домогосподарства реалізовувати власні фінансові інтереси, а також забезпечувати гідний рівень життя. На думку А.С. Полторака, фінансову безпеку людини/домогосподарства доцільно розглядати як умови їх життєдіяльності, за якими дія внутрішніх та зовнішніх загроз не заважає створенню сприятливих фінансових умов для задоволення життєвих інтересів, рівню життя та збалансованому розвитку людини або членів домогосподарства [18, с. 53]. Отже, до сутнісних ознак поняття фінансово-економічної безпеки науковці відносять захищеність інтересів домогосподарств, достатність їхніх ресурсів (фінансових та інших) для підтримання гідного рівня життя, здатність протистояти негативним впливам (загрозам).

З точки зору економічної теорії, інтерес є формою вияву потреби, усвідомленим прагненням людини до її задоволення. Економічні інтереси є сутнісною характеристикою рушійних сил формування та розвитку економічних суб'єктів. Відповідно, економічні інтереси домашніх господарств спрямовані на максимізацію загальної корисності з урахуванням існуючих цін і доходів. Економічні інтереси виявляються у цілях та діях, спрямованих на задоволення потреб. Тому чинники та події, що загрожують реалізації економічних інтересів, у разі відсутності адекватної реакції на них й подальшої нейтралізації, здатні блокувати задоволення економічних потреб.

Підтримуючи вищезазначені наукові точки зору, на основі використання захисного підходу у визначенні безпеки, пропонуємо під фінансово-економічною безпекою домогосподарства розуміти захищеність його економічних інтересів, що визначаються потребами його членів у гідному житті та всебічному розвитку, від зовнішніх загроз та внутрішніх дестабілізуючих чинників. При цьому зовнішніми загрозами виступають політичні, соціально-економічні, правові, природні та інші явища й процеси, що негативно впливають на фінансово-економічний стан домогосподарства, зменшуючи надходження фінансових ресурсів та/або збільшуючи їх витрати, провокуючи втрату майна, погіршуючи інші матеріальні умови функціонування. Внутрішніми чинниками є зміни у складі домогосподарства (як внаслідок смерті його членів, особливо годувальника, так і внаслідок народження дітей), погіршення здоров'я його членів, зміни їх соціального статусу (вихід на пенсію, втрата роботи) та ін. Крім того, внутрішніми загрозами виступають необґрунтовані рішення членів домогосподарства

щодо розпорядження ресурсами, ухвалені внаслідок психологічних чинників, некомпетентності або браку необхідної інформації.

Важливим аспектом є визначення складових фінансово-економічної безпеки домогосподарств, що уможлиблює регулювання цих процесів на макрорівні та оцінювання її поточного стану. Як певний орієнтир, тут, на нашу думку, можна використати матеріали Програми соціально-економічної безпеки Міжнародної організації праці, де вказано на низку умов, виконання яких може ототожнюватися з відчуттям безпеки [19]. Економічна безпека, у визначенні МОП, складається з двох частин: базового соціального забезпечення та безпеки праці. Базове соціальне забезпечення визначається як доступ до основних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, житла, інформації та соціального захисту. Безпека праці включає декілька елементів, серед яких: забезпеченість доходу (поточний та очікуваний дохід, як зароблений, так і отриманий у вигляді соціальних виплат); захист від втрати роботи, що приносить дохід, та створення можливостей для працевлаштування; можливості навчання, кар'єрного зростання та безпека праці. Тому вважаємо, що структурно зміст фінансово-економічної безпеки домогосподарства може бути охарактеризований через такі її складові:

- фінансова безпека, що є найбільш дослідженою і полягає у достатності фінансових ресурсів домогосподарства для його поточного функціонування й розвитку, його фінансової стійкості, можливості створення фінансових резервів на перспективу;

- майнова безпека, яка характеризується наявністю та достатністю майна, що відповідає сучасним уявленням про комфортність життя, насамперед, житла, для нормальної життєдіяльності домогосподарства, а також його захисту від злочинних посягань та знищення внаслідок надзвичайних подій;

- продовольча безпека, що, за визначенням ООН, існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим перевагам для активного та здорового життя [20, с. 29];

- соціальна безпека, яка полягає у забезпеченні державою гідного і якісного рівня життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяння з боку держави розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни;

- інформаційна безпека, яка пов'язана не лише із забезпеченням захисту особистої інформації та доступу до відкритих джерел інформації, а також з підвищенням інформаційної обізнаності

членів домогосподарства у правовій, фінансовій та інших сферах, що дозволяє їм приймати своєчасні та обґрунтовані економічні рішення з метою зміцнення добробуту.

Актуальною теоретичною та практичною проблемою у сфері фінансово-економічної безпеки домогосподарств є вимірювання її рівня. Науковці, які досліджують цю проблематику, у своїх публікаціях пропонують деякі показники, що, на їхню думку, можуть відобразити загальний стан безпеки домашніх господарств. У той же час в Україні вже є досвід інтегрованого оцінювання економічного стану домогосподарств. Зокрема, Центром Разумкова розроблено Індекс поточної економічної спроможності, який розраховувався до 2019 року. Варто відмітити, що поняття економічної спроможності охоплює не лише купівельну спроможність, але й економічну стійкість – здатність «усередненого» домогосподарства до життєдіяльності за умови втрати джерел поточного доходу впродовж певного періоду часу. Індекс формується за такою структурою: заробітна плата та соціальні стандарти; диспропорції/зближення в доходах і заборгованості; заощадження і додаткові грошові ресурси; демографія і зайнятість. Отже, за змістом він наближається до відображення фінансово-економічної безпеки домогосподарств [21, с. 5–6, 14].

Таким чином, у випадку оцінки рівня фінансово-економічної безпеки вітчизняних домогосподарств необхідною і доцільною, на наш погляд, є побудова інтегрального показника. Для цього за кожною складовою фінансово-економічної безпеки необхідно визначити індикатори, які, по-перше, за змістом відповідають її визначенню й динаміка яких суттєво впливає на зміни рівня безпеки. По-друге, варто приймати до уваги наявність відповідних статистичних даних та можливість отримання їх, переважно, на офіційних сайтах державних органів. Зокрема, незважаючи на те, що рівень освіти населення може бути визнаний індикатором інформаційної безпеки домогосподарств, його не вдалося використати, оскільки такі дані з'ясовуються лише під час перепису населення. У результаті, нами була побудована система показників оцінювання фінансово-економічної безпеки домогосподарств у розрізі її складових з одночасним кваліфікуванням їх як стимуляторів або дестимуляторів (табл. 1).

Згідно із запропонованим переліком індикаторів було побудовано масив вихідних даних з використанням статистичної інформації Державної служби статистики України, Національного банку України, Світового банку.

Далі були визначені еталонні значення кожного показника за період аналізу, на основі чого здійснено обчислення стандартизованих значень індикаторів. Формування проміжних показників фінансово-економічної безпеки за кожною

Показники рівня фінансово-економічної безпеки домогосподарств

Складова безпеки ДГ	Показник	Стимулятор/ дестимулятор (+/-)
Фінансова	F1 Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	+
	F2 Співвідношення середньої номінальної та мінімальної заробітної плати на кінець року, разів	-
	F3 Середній розмір місячної пенсії, грн.	+
	F4 Заборгованість із виплати заробітної плати, млн. грн.	-
	F5 Рівень інфляції, %	-
	F6 Залишки коштів на депозитних рахунках домогосподарств у банках, млн. грн.	+
Соціальна	S1 Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими номінального прожиткового мінімуму, %	-
	S2 Квінтільний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	-
	S3 Прожитковий мінімум, грн.	+
	S4 Рівень безробіття, %	-
	S5 Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	+
	S6 Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, шт.	+
Майнова	P1 ВВП на душу населення	+
	P2 Частка витрат на предмети домашнього вжитку, побутову техніку та поточне утримання житла, %	+
	P3 Частка домогосподарств, що повідомляли про купівлю нерухомості, капітальний ремонт, будівництво житла, %	+
	P4 Житловий фонд України у середньому на 1 особу, кв. м.	+
	P5 Частка домогосподарств, що мають земельні ділянки, %	+
	P6 Частка домогосподарств, що мають автомобілі, %	+
Продовольча	R1 Споживання продуктів харчування в ДГ у середньому за місяць у розрахунку на одну особу:	
	R11 м'ясо і м'ясопродукти, кг	+
	R12 риба і рибопродукти, кг	+
	R13 овочі та баштанні, фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	+
	R14 картопля, хліб і хлібні продукти, кг	-
	R2 Частка витрат на продукти харчування та без-алкогольні напої у структурі сукупних витрат ДГ, %	-
	R3 Частка витрат на алкогольні напої, тютюнові вироби у структурі сукупних витрат ДГ, %	-
Інформаційна	I1 Частка витрат на зв'язок, %	+
	I2 Наявність персональних комп'ютерів, ноутбуків, планшетів, шт. на 100 домогосподарств	+
	I3 Частка населення, що користується Інтернетом, %	+
	I4 Обсяг реалізованих інтернет-послуг, млн. грн.	+

з її складових було здійснено на основі формули середньої геометричної, яка найчастіше застосовується при агрегуванні відносних значень.

Динаміка отриманих результатів візуалізована на рис. 1. Як бачимо, за період аналізу більшість інтегральних показників складових безпеки домогосподарств мають висхідний тренд, крім продовольчої безпеки, рівень якої коливається навколо позначення 0,9, що говорить про відсутність суттєвих зрушень у цієї сфері за останні десять років. Варто розуміти, що розраховані показники означають не абсолютний рівень безпеки, а

відносний, що відображає зміни за період аналізу. Поступово зростають рівні фінансової та майнової безпеки, а рівень соціальної різко знижується у 2020–2021 роках, що є цілком зрозумілим – на фоні пандемії зростає безробіття, збільшується диференціація доходів населення, погіршуються показники його здоров'я. Найбільш стрімку тенденцію зростання демонструє рівень інформаційної безпеки, визначений на основі обсягів використання вітчизняними домогосподарствами сучасних засобів і технологій зв'язку, на активізацію чого також суттєво вплинули локдауни і дистанційна робота.

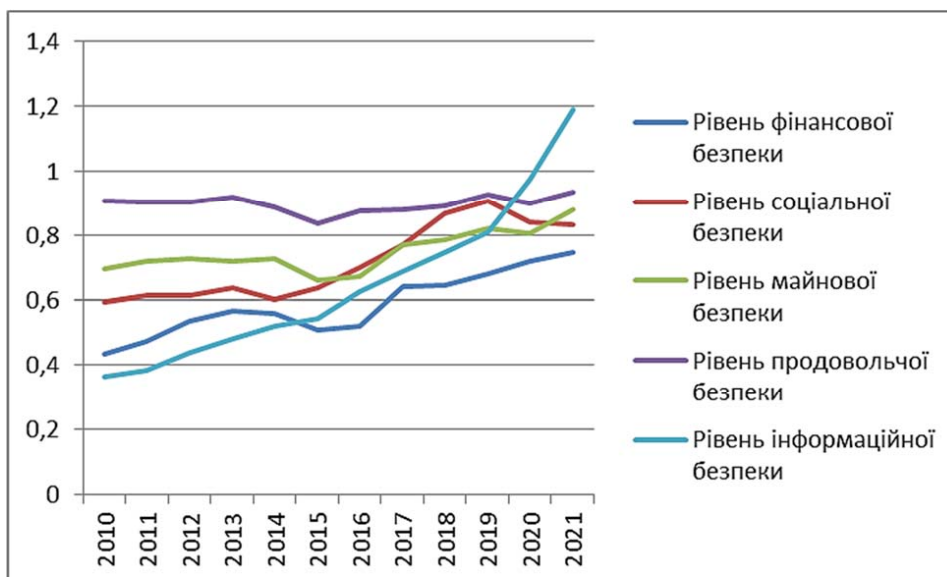

Рис. 1. Динаміка інтегральних показників рівня окремих складових фінансово-економічної безпеки домогосподарств в Україні за 2010–2021 роки

Розрахунок інтегрального показника рівня фінансово-економічної безпеки домогосподарств було здійснено за формулою середньої арифметичної зваженої показників за окремими складовими безпеки. Результативний індикатор набуває значень від 0 до 1, й у міру його зростання рівень безпеки домогосподарств підвищується.

З метою визначення вагових коефіцієнтів за групами оціночних індикаторів було застосовано експертний підхід, зокрема, було проведено опитування респондентів, які мають власні джерела доходів та самостійно приймають рішення щодо їх використання (зокрема, науково-педагогічні працівники університетів). У результаті було отримано такі вагові коефіцієнти: фінансова безпека – 0,26;

соціальна – 0,16; майнова – 0,19; продовольча – 0,28; інформаційна – 0,11. Всупереч нашим очікуванням, найбільшу вагу отримала продовольча складова, а не фінансова, що, на нашу думку, додатково свідчить про важливість комплексного підходу до визначення безпеки домашніх господарств.

Результати розрахунку інтегрального показника фінансово-економічної безпеки домогосподарств України за 2010–2021 рр., що відображені на рис. 2, демонструють загальну тенденцію до його підвищення, що спостерігається навіть у 2020–2021 роках. На ці результати вплинула позитивна динаміка таких складових безпеки, як фінансова, майнова та інформаційна.

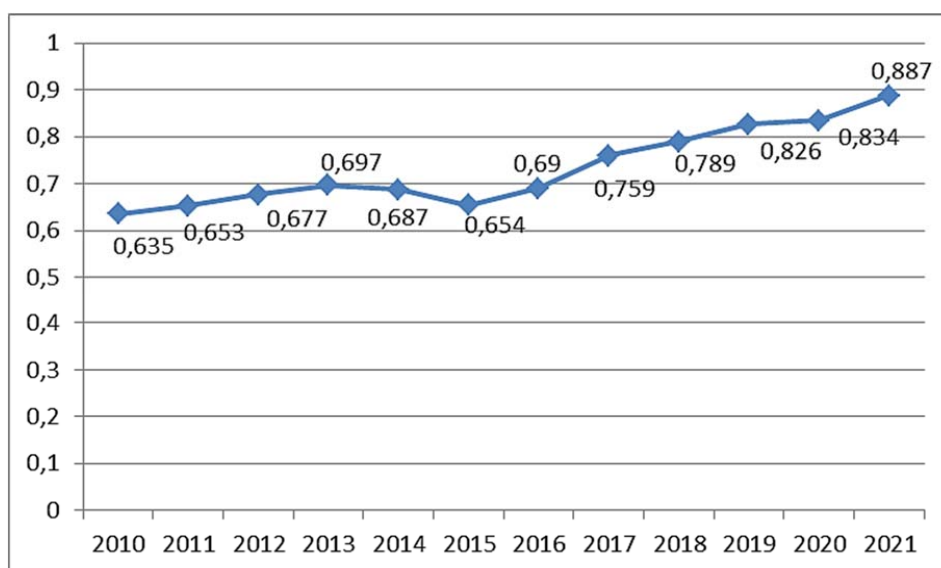

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника рівня фінансово-економічної безпеки домогосподарств в Україні за 2010–2021 роки

На основі розрахованих індикаторів можна зробити висновок, що найбільшої уваги з боку держави вимагає необхідність підвищення соціальної та продовольчої безпеки домогосподарств, стан яких значною мірою знаходяться поза їхнім впливом.

Висновки. У сучасних нестабільних умовах ще більшою мірою зростає роль домогосподарств як фактора, що впливає на ризики виникнення кризових ситуацій, які послаблюють економічну безпеку держави. У порівнянні з іншими господарськими одиницями, домогосподарства мають більшу стійкість, тому що в них існують тісні взаємозв'язки суб'єктів не лише за економічними інтересами, але і за рівнем спорідненості. Водночас, домогосподарство, здійснюючи надзвичайно важливі функції щодо накопичення капіталу з можливістю подальшого інвестування в економіку, а також щодо споживання вироблених товарів, тобто формування попиту, може значною мірою сприяти стабілізації економічного стану та виходу країни з трансформаційної кризи.

Аналіз літературних джерел надає підстави стверджувати про відсутність цілісного методичного підходу до оцінки стану фінансово-економічної безпеки домогосподарств, а також усталеної системи показників для такої оцінки. Запропонована модель оцінювання через розрахунок інтегрального показника, на наш погляд, сприятиме отриманню об'єктивної інформації щодо добробуту та рівня захисту економічних інтересів домогосподарств для подальшого аналізу та прийняття відповідних заходів.

Результати розрахунку інтегрального показника фінансово-економічної безпеки домогосподарств України за 2010–2021 рр. демонструють, що, незважаючи на нестабільність соціально-економічного становища у державі, загальний рівень безпеки вітчизняних домогосподарств неухильно зростає. Це зумовлено поступовим підвищенням соціальних стандартів, номінальних доходів населення, обсягів заощаджень, деяким покращенням майнового стану домогосподарств.

У надзвичайних кризових умовах, коли суттєво змінюються умови життя вітчизняних домогосподарств, питання забезпечення їхньої фінансово-економічної безпеки набувають особливого значення. Тому державна антикризова політика має реалізовуватися у двох напрямках: проактивне управління, пов'язане з попередженням кризових ситуацій і загроз, що виникають в медичній, соціальній, економічній, фінансовій та інших сферах, та стабілізаційне управління, яке передбачає створення підвалин для прискореного переходу до позитивної макроекономічної динаміки для зростання суспільного добробуту, зокрема, у період післявоєнного відновлення.

У свою чергу, члени домогосподарств, як потенційні індивідуальні інвестори, повинні підвищувати рівень фінансової грамотності, який є складовою фінансово-економічної безпеки і запорукою формування проактивної економічно виваженої позиції. Свідома фінансова поведінка населення здатна вивести його зі стану керованого об'єкта у керуючу підсистему фінансової екосистеми. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розкритті фінансово-цифрового аспекту фінансово-економічної безпеки домогосподарств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Драган О.О. Фінансова безпека домогосподарств: поняття і сутність. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 8(171). С. 173–176.
2. Білоус І.І. Сутнісна характеристика поняття фінансової безпеки домогосподарств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 4 (115). С. 33–37.
3. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення / кол. авт. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Б.І. Пшика. Львів : СПОЛОМ, 2020. 274 с.
4. Kuzmak O., Kuzmak Ol., Molinska Y. Financial security of households in the conditions of change. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. Випуск 19 (75). 2022. С. 144–151.
5. Данилюк М.М. Фінансова безпека домогосподарств в умовах фінансової нестабільності. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 5(4). С. 68.
6. Зварич М.С. Фінансова безпека домогосподарства: чинники впливу і загрози. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 2. С. 29–33.
7. Мостенська Т.Г. Продовольча безпека на рівні домогосподарств. *Наукові праці НУХТ*. 2015. Том 21. № 1. С. 121–133.
8. Нестерчук Ю.О. Вплив факторів економічної глобалізації на продовольчу безпеку домогосподарств країни. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2019. Вип. 202. С. 308–320.
9. Zghurska O., Tashchenko A., Duma O., Kubiv S., Bazhenkov I., Safonov Y. Ensuring food security at the household level: Socio-economic diagnostics. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 2. С. 287–299.
10. Ахмедова М.А., Блиничкина Н.Ю., Кобил Ш. Экономическая безопасность домохозяйств в условиях трансформационной экономики Республики Таджикистан. *Региональные проблемы преобразования экономики*. 2014. № 2. С. 142–147.
11. Kośny M., Piotrowska M. Economic security of households and their savings and credits. National Bank of Poland. Working Paper No 146. Warsaw : 2013. 71 p.
12. Cantó O., García-Pérez C., Romaguera-de-la-Cruz M. The dimension, nature and distribution of economic insecurity in European countries:

A multidimensional approach. *Economic Systems*. 2020. No. 44(3). P. 119.

13. Hacker J. S. The great risk shift: The new economic insecurity and the decline of the American dream. New York : Oxford University Press, 2019. 241 p.

14. Osberg L. Economic insecurity and well-being. DESA Working Paper No. 173. 2021. 29 p. URL: <https://www.un.org/en/desa/economic-insecurity-and-well-being>

15. Марченко О.М., Оробчук М.Г. Необхідність поліпшення економічної безпеки сільських домогосподарств. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2012. № 2. С. 292–303.

16. Твардовська Л.М., Півняк Ю.В., Чабаненко М.В. Проблема визначення економічної безпеки домашніх господарств в умовах ринкової економіки. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія «Економіка». 2012. Вип. 19. С. 226–229.

17. Komelina O.V., Pluzhnyk A.W. Economic insecurity of households as a key indicator in estimating economic security of the country, region, city. *Економіка і регіон*. 2015. № 4 (53). С. 86–90.

18. Полторак А.С. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації: теорія, методологія та практика : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2019. 463 с.

19. Economic Security for a Better World. Programme on Socio-economic Security. ILO, September, 2004. URL: https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/info/publ/economic_security.htm.

20. Trade Reforms and Food Security: Conceptualizing the Linkages. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome, 2003. 313 p. URL: <https://www.fao.org/3/y4671e/y4671e.pdf>.

21. Шангіна Л., Юрчишин В. Індекс поточної економічної спроможності: комплексна оцінка соціально-економічної ситуації в Україні. Київ : Заповіт, 2017. 44 с.

REFERENCES:

1. Drahan O.O. (2015) Finansova bezpeka domohospodarstv: poniattia i sutnist [Financial security of households: concept and essence]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, no. 8(171), pp. 173–176. (in Ukrainian)

2. Bilous I.I. (2020) Sutnisna kharakterystyka poniattia finansovoi bezpeky domohospodarstv [Essential characteristics of the concept of financial security of households]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo – State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, no. 4 (115), pp. 33–37. (in Ukrainian)

3. Pshyk B.I. (ed.) (2020) Finansova bezpeka domohospodarstv v Ukraini: suchasni problemy ta mekhanizm zabezpechennia [Financial security of households in Ukraine: modern problems and mechanism of provision]. Lviv: SPOLOM. (in Ukrainian)

4. Kuzmak O., Kuzmak OI., & Molinska Y. (2022) Financial security of households in the conditions of change. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка» – Economic sciences. "Regional Economy" series*, vol. 19 (75), pp. 144–151.

5. Danyliuk M.M. (2019) Finansova bezpeka domohospodarstv v umovakh finansovoi nestabilnosti [Financial security of households in conditions of financial instability]. *Економіка. Финансы. Право – Economy. Finance. Law*, no. 5(4), pp. 68. (in Ukrainian)

6. Zvarych M.S. (2017) Finansova bezpeka domohospodarstva: chynnyky vplyvu i zahrozy [Financial security of the household: influencing factors and threats]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vol. 2, pp. 29–33. (in Ukrainian)

7. Mostenska T.H. (2015) Prodovolcha bezpeka na rivni domohospodarstv [Food security at the household level]. *Naukovi pratsi NUKhT – Scientific works of the NUKhT*, vol. 21, no. 1, pp. 121–133. (in Ukrainian)

8. Nesterchuk Yu.O. (2019) Vplyv faktoriv ekonomichnoi hlobalizatsii na prodovolchu bezpeku domohospodarstva krainy [The influence of factors of economic globalization on the food security of the country's households]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka – Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*, vol. 202, pp. 308–320. (in Ukrainian)

9. Zghurska O., Tashchenko A., Dyma O., Kubiv S., Bazhenkov I., & Safonov Y. (2023) Ensuring food security at the household level: Socio-economic diagnostics. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, no. 2, pp. 287–299.

10. Ahmedova M.A., Blinichkina N.Yu., & Kobil Sh. (2014) Ekonomicheskaya bezopasnost domohozhajstv v usloviyah transformacionnoj ekonomiki Respubliki Tadjikistan [Economic security of households in the conditions of the transformational economy of the Republic of Tajikistan]. *Regionalnye problemy preobrazovaniya ekonomiki – Regional Problems of Economic Transformation*, no. 2, pp. 142–147. (in Russian)

11. Kośny M., & Piotrowska M. (2013) Economic security of households and their savings and credits. National Bank of Poland. Working Paper. No. 146.

12. Cantó O., García-Pérez C., & Romaguera-de-la-Cruz M. (2020) The dimension, nature and distribution of economic insecurity in European countries: A multidimensional approach. *Economic Systems*, no. 44(3), pp. 119.

13. Hacker J.S. (2019) The great risk shift: The new economic insecurity and the decline of the American dream. New York: Oxford University Press.

14. Osberg L. (2021) Economic insecurity and well-being. DESA Working Paper No. 173. Available at: <https://www.un.org/en/desa/economic-insecurity-and-well-being>

15. Marchenko O.M., & Orobchuk M.H. (2012) Neobkhdnist polipshennia ekonomichnoi bezpeky silskykh domohospodarstv [The need to improve the economic security of rural households]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Serii ekonomichna – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Economic series*, no. 2, pp. 292–303. (in Ukrainian)

16. Tvardovska L.M., Pivniak Yu.V., & Chabanenko M.V. (2012) Problema vyznachennia ekonomich-

chnoi bezpeky domashnikh gospodarstv v umovakh rynkovoï ekonomiky [The problem of determining the economic security of households in the conditions of a market economy]. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"]*. Seriiia «Ekonomika» –Scientific Notes [of the National University "Ostroh Academy"]. "Economics" series, vol. 19, pp. 226–229. (in Ukrainian)

17. Komelina O.V., & Pluzhnyk A.W. (2015) Economic insecurity of households as a key indicator in estimating economic security of the country, region, city. *Ekonomika i rehion – Economics and Region*, no. 4(53), pp. 86–90.

18. Poltorak A.S. (2019) Finansova bezpeka derzhavy v umovakh hlobalizatsii: teoriia, metodolohiia ta praktyka [Financial security of the state in the conditions

of globalization: theory, methodology and practice]: monograph. Mykolaiv, MNAU. (in Ukrainian)

19. ILO (2004) Economic Security for a Better World. Programme on Socio-economic Security. Available at: https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/info/publ/economic_security.htm.

20. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2003) Trade Reforms and Food Security: Conceptualizing the Linkages. Available at: <https://www.fao.org/3/y4671e/y4671e.pdf>.

21. Shanhina L., & Yurchyshyn V. (2017) Indeks potochnoi ekonomichnoi spromozhnosti: kompleksna otsinka sotsialno-ekonomichnoi sytuatsii v Ukraini [Index of current economic capacity: a comprehensive assessment of the socio-economic situation in Ukraine]. Kyiv, Zapovit. (in Ukrainian)